

специфічних особливостей фінансової системи України, що дасть можливість побудувати дієву систему органів цього контролю;

— визначення джерел періодичного опублікування системою контролю своєчасної і достовірної інформації щодо напрямів використання бюджетних коштів, виявлених правопорушень і прийнятих заходів щодо їх усунення;

— узгодження основних положень нормативно-правових актів контролю та інших елементів фінансової системи;

— формування системи підготовки кваліфікованих спеціалістів для проведення державного внутрішнього фінансового контролю.

Запропоновані напрями сприятимуть формуванню ефективної системи органів контролю в Україні, підвищенню якості його нормативно-правового, організаційного, методологічного та інформаційного забезпечення.

Круп'як Ірина Йосифівна

*К.е.н., старший викладач кафедри фінансів ім. С. І. Юрія
Тернопільського національного економічного університету*

СПЕЦИФІКАЦІЯ ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНИХ ОПЕРАЦІЙ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

В сучасних умовах зовнішньоторговельні операції направлені на збалансування виробничих можливостей країни та переваг споживачів, дозволяють одержати дефіцитні товари, послуги, а також реалізувати надлишок окремих товарів, послуг, що не поглинаються внутрішнім ринком. Належне здійснення таких операцій компенсує недостатнє забезпечення держави відповідними ресурсами, сприяє захисту її торговельних інтересів та стабільному зростанню національного доходу. Однак, проблемами підвищення рівня економічної ефективності зовнішньоторговельних операцій держави є відсутність дієвої зовнішньоторговельної інфраструктури, сировинний характер експорту, залежність економіки від монопольних імпортних ринків постачання енергоносіїв та матеріальних ресурсів. При цьому упродовж останніх років спостерігалася негативна тенденція скорочення обсягів зовнішньоторговельних операцій України. Так, у 2014 році обсяг експорту товарів і послуг зменшується на 18322,7 млн. дол. США порівняно з 2012

роком і складає лише 64106,8 млн. дол. США, у 2015 році значення даного показника скоротилося на 26,9%, а в 2016 році на 29,6% в порівнянні з аналогічним періодом 2014 року [1]. Причинами скорочення обсягу експорту товарів і послуг стали зниження світових цін на сировинні товари, несприятлива кон'юнктура світового ринку, зміна пріоритетів щодо партнерства у зовнішній торгівлі.

Суттєвим було також зменшення обсягів імпорту – з 91453,7 млн. дол. США у 2012 році до 60750,6 млн. дол. США у 2014 році та 44571,1 млн. дол. США у 2016 році [1]. Такій тенденції сприяли зниження купівельної спроможності населення держави, скорочення потреби у високотехнологічному імпорті, що зумовлені девальваційними процесами, посиленням протекціоніських заходів, загостренням військових конфліктів на територіях промислового виробництва. При цьому у 2012-2013 роках переважання фактичних значень імпорту над експортом забезпечили формування негативного сальдо зовнішньої торгівлі України.

Позитивне сальдо зовнішньої торгівлі у 2014-2016 роках на відміну від попередніх періодів свідчить про переважання обсягів продажу товарів та послуг на зовнішніх ринках над купівлею іноземних, що обумовлені меншими темпами зростання імпорту, ніж експорту (рис. 1).

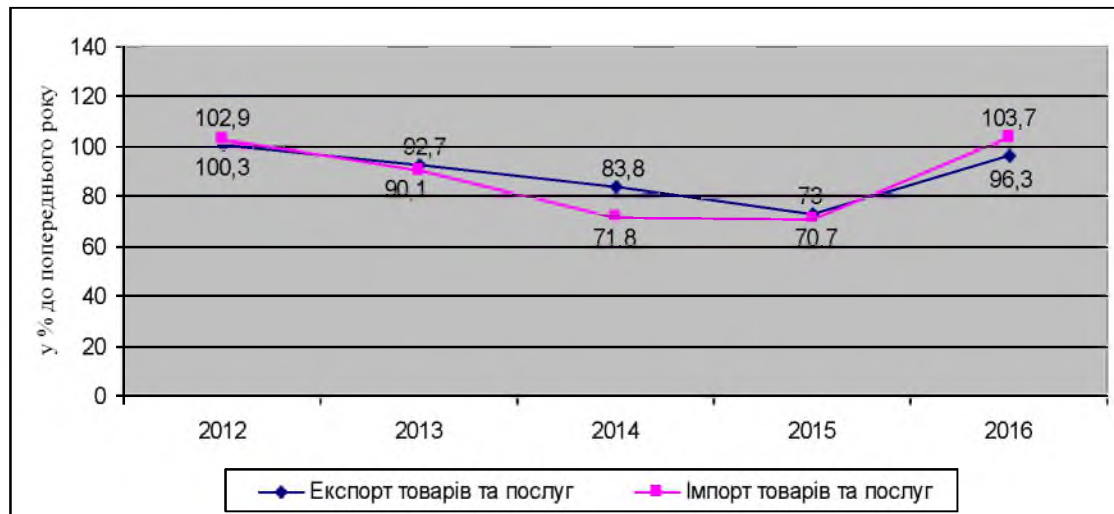

Рис. 1. Темпи зростання експорту та імпорту України у 2012-2016 роках

Джерело: побудовано автором за даними [1]

Виняток склав лише 2016 рік, коли темп зростання імпорту досяг свого максимального значення та склав 103,7% в порівнянні з попереднім роком. Разом з тим, фактичне значення імпорту у 2016 році було на 541,6

млн. дол. США меншим від експорту, що сприяло формуванню позитивного зовнішньоторговельного сальдо.

Економіка України є експортно-орієнтованою, оскільки в структурі ВВП частка експорту становить близько 50%, а понад 80% у загальному обсязі експорту займає експорт товарів. Так, у 2012-2016 роках держава залишається експортером сировини, напівфабрикатів та продукції з низьким ступенем обробки. Протягом зазначеного періоду більше 50% загального обсягу товарного експорту припадає на недорогочінні метали, продукти рослинного походження та мінеральні продукти. Низькою залишається частка високотехнологічних товарів. Скорочується експорт засобів надземного транспорту, літальних апаратів та плавучих засобів – з 8,7% у 2012 році до 2,7% у 2014 році та 1,5% у 2016 році. Разом з тим, у загальному обсязі експорту поступово зростає питома вага експорту жирів та олії тваринного, рослинного походження – у 2014 році значення даного показника зросло на 1% порівняно з 2012 роком, а в 2016 році на 3,8% в порівнянні з аналогічним періодом 2014 року.

Отже, нестабільність зовнішньоторговельної сфери України значною мірою зумовлена збереженням диспропорцій товарної структури експорту. Структурні параметри товарного експорту держави не відповідають сучасним тенденціям світового розвитку.

Розширенню та диверсифікації експорту послуг України протягом останніх років перешкоджали: відсутність ефективних систем оподаткування, законодавчі обмеження; низька концентрація капіталу, нестача коштів на переобладнання технічної бази та створення нових основних фондів; несприятливий інвестиційний та інноваційний клімат.

У 2012-2016 роках видозмінюється також структура товарного імпорту. Так, в загальному обсязі імпортованих товарів найбільша питома вага припадає на мінеральні палива, нафту та продукти її перегонки. У 2013-2015 роках внаслідок зростання світових цін на енергоносії, відсутності реальних результатів щодо запровадження енергозберігаючих технологій збільшується частка палива у структурі імпорту – з 27,6% у 2013 році до 29% у 2015 році. Водночас значення даного показника суттєво скорочується у 2016 році – на 7,8% порівняно з 2014 роком та на 10,9% в порівнянні з аналогічним періодом 2012 року і складає лише 20% [1]. Така тенденція вказує на часткове зменшення рівня залежності України від імпортних енергоносіїв.

Найбільші зростання імпорту послуг у 2012-2016 роках спостерігалися в обсягах, одержаних від США – близько 13% (за рахунок збільшення

обсягів державних та урядових послуг, дослідження та розробки), Туреччини – понад 5% (послуг, пов'язаних з подорожами, повітряного транспорту), Польщі близько 3% (послуг зі страхування, повітряного транспорту). Однак зменшення відбулися в обсягах послуг від Німеччини (за рахунок скорочення послуг повітряного, морського транспорту), Російської Федерації (телекомунікаційних, послуг для переробки товарів з метою реалізації за кордоном), Великої Британії (послуг, пов'язаних з фінансовою діяльністю, телекомунікаційних послуг). Відтак, зростання імпорту окремих послуг відображає поступову оптимізацію економічної діяльності національного бізнесу шляхом включення до операційних схем локальних компаній країн з ліберальним фінансовим регулюванням, що мають потребу у фінансуванні через залучення зовнішніх ресурсів.

Таким чином, для економічної ефективності здійснення зовнішньоторговельних операцій важливе значення має: активізація ролі міжнародної науково-технічної кооперації; удосконалення товарної структури експорту шляхом підвищення ступеня обробки сировинних ресурсів, збільшення частки готової продукції; модернізація наявного житлово-комунального комплексу та пошук альтернативних джерел енергії для економіки держави з метою зменшення її залежності від імпорту енергоносіїв.

Література:

1. Державна служба статистики України: статистична інформація. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
2. Коляда О. В., Омельченко М. М. Зовнішня торгівля товарами України: сучасний стан та перспективи розвитку. *Економіка і суспільство*. 2017. Вип. 9. С. 66-70.
3. Мазаракі А. А. Сучасні тенденції та чинники розвитку зовнішньої торгівлі України. *Держава та економіка*. 2016. № 2. С. 5-14.